

פיתוח

הבכור לבית אבי

במסגרת הנושא 100 שנות התיישבות

במסגרת הנושא "מאה שנות התיישבות" התקיימו בביה"ס הממלכתי בערד שיעורי רים בקריאה מונחית. הגב' שרה דגן שיתפה את הורי התלמידים בפעולה זאת. ולהלן דגם של קריאה מונחית מבוססת על ספרה של דבורה עומר — **הבכור לבית אבי**.

מטרות הקריאה

1. הכרת הספר כאחד מהספרים הספוגים אורית ראשונים.
2. שיתוף הורים בחווית הקריאה החופשית של ילדיהם.
3. פגישה פיזית עם דמות מתקופת ראשונים במקרה דגן עם דולה בן-יהודה ויטמן בתו של אליעזר בן-יהודה.
4. הכרת בעיות של החייאת הלשון העברית והדגשת גווניה בדרך המשחק והשעשוע.

הכנות כלליות בכיתה

1. בכיתה פינה מוקדשת לנושא ולספר. בפינה זו:
  - * תמונות ממקום מגוריה של משפחת בן-יהודה, ירושלים העתיקה.
  - * תמונות של אליעזר וחמדה בן-יהודה וב"ב.
  - * פתגם המתאים לנושא ולמסר המועבר לקורא.
  - * רשימת ספרים העוסקים בנושא ומתאימים לקריאה עצמית.

- * תמונה עם ביבליוגרפיה של ספרי המחברת דבורה עומר.
  - * **דוגמה** של דף מחידושי השפה העברית בהוצאת האקדמיה ללשון בירושלים.
2. התלמידים בשיתוף עם המורה יכינו דף-הודעה להוריהם בו יסבירו על מהות "המבצע", דרך העבודה, משך הקריאה בבית והאירוע המסכם אליו תוזמן בת המשפחה דולה בן-יהודה.

מהלך העבודה בכיתה

פגישה ראשונה :

התלמידים מקבלים את הספר "ובודקים", מעיינים ומדפדים בו למשך מספר דקות. לאחר מכן יעלו השערות בקשר לנושא הספר ותוכנו עפ"י השם של הספר, עפ"י ההקדמה עפ"י הרישומים וכו'.

לאחר הפעילות הזו תעורר המורה לקריאה בעזרת :

- א. קריאת **קטעים** מהספר "ראשונים מספרים" מאת רבקה מגן :
  1. ה**כלב** הראשון שנבח בעברית.
  2. גברת, את עולה חדשה (בסופרמרקט).
  3. בן-יהודה התחתן עם עז.
- ב. המורה תספר בע"פ מקצת מהעדות של דולה בן-יהודה עפ"י הספר הנ"ל — תולדות המשפחה, ותקרא את מכתבה של דבורה לחמדה.
- ג. המורה תשמיע הקלטה של קטע נבחר מהספר קסטטה ניתנת להשאלה במר-כזיה הפדגוגית או תקרא בקול קטע לפי בחירתה.

בחלק האחרון של פגישה זו תודיע המורה על המועד לסיום קריאת הספר ותצרף רשימה של פעילויות אותן יוכל התלמיד הקורא לבצע, לפי ראות עיניו ולא כחובה, כהכנה לפגישה השנייה.

להלן רשימת הצעות לפעילויות, לאחר קריאת הספר, מהן יוכל הקורא לבחור כהכנה לשיחה בכיתה :

(חלק מהפעילויות מהווה חומר למחשבה, חלקן האחר הצעות לחקירה ועבודה מעשית על הנקרא).

- * אתה בן גילו של איתמר — על מה תרצה לשוחח עמו.
- * הוריך יכלו להיות שכנים של משפחת בן-יהודה, מה לדעתך היו היחסים ביניהם, על מה היו מדברים.
- * אתה מכיר ילדים שאבותיהם מפורסמים ועיסוקיהם גורמים לעתים סבל או אי נעימות לבניהם. ראינו ילדים כאלה ושאל אותם מה הרגשתם.
- * **נסה** לחבר נקודות לנאום של קטיגור או סניגור הבאים לדון בבעיות חינוך הילד איתמר, בידי הוריו.
- * **הבע** דעתך על התנהגות הילדים עם איתמר.

- * כידיד המשפחה אתה מנסה לשכנע את אליעזר בן-יהודה כי הוא טועה, או, מנסה לחזק את ידיו על הדרך בה בחר, מה תאמר לו.
- * אילו ניתן לך להיפגש בבן המשפחה מה היית רוצה לשאול אותו ?
- * נסה לצייר אירוע הקשור בספר.
- * ציין קטעים מיוחדים בספר שמצאו חן בעיניך.
- * האם תוכל למצוא אירוע שכדאי להמחיש ?
- * מה דעתך על השם של הספר ? היש לך הצעות אחרות לשם ? (נסה לנמק).
- * התוכל לערוך "מסע פרסומת" לספר זה ? (להכין מודעות שיעודו קריאה בו, להכין פלקט מצוייר המעודד לקנותו וכו').
- * נסה להכין חידון "10 מי יודע" על דמויות מהספר.
- * הכן משחק "זה הסוד שלי" של מאורעות או נקודות חשובות בספר.
- * התוכל להכין בעזרת חברים "פנס קסם" (מספר ציורים המתקשרים עפ"י הסדר הכרונולוגי של האירועים).
- * נסה לחפש עוד חומר כתוב, או שמע מפי מבוגרים, על "מלחמת השפה העברית" של אליעזר בן-יהודה. השתמש באנציקלופדיות "אביב" ו"מכלל" — ראה בערך בן-יהודה. היעזר בחוברות עת-מול כרך ו' גליון 6 עמ' 21 (יוני 81, כרך ג' גליון 2 עמ' 5—4 נובמבר 77). ראה הפרק מלחמת השפות בספר "הפעמון מצלצל והפסקה אין" בהוצאת הסתדרות המורים, 1980.

מגישה שניה

- * לאחר שהתלמידים קראו את הספר יפתח השיעור בשיחה כאשר זו נובעת מדבריהם לאחר שנשאלו על מה הם היו רוצים לספר, לשוחח וכו'. בד"כ בעזרת הצעותיהם תגיע המורה למיצי התוכן ואף המסר של הספר.
- אם לא תהיה היענות מספקת אפשר לפתוח בשיחה על משמעות השם, לשאול על קטעים שמצאו חן בעיניהם, לשאול על אירועים ששעשו או הרגישו אותם בעת הקריאה, או כל פעילות אחרת שביצעו התלמידים בהתאם להנחיה שניתנה בשיעור הפתיחה.
- * מטרת שיעור זה היא לעורר לשיחה חופשית תוך שיחזור המסופר, המורה תנסה לעורר לחוויה כללית כאשר תאפשר לתלמידים להזהות עם דמויות או סיטור-אציות לטוב ולרע, ותכוון השיחה כדי להעלות נקודות עיקריות וחשובות בספר זה כגון :

המסגרת המשפחתית

היחסים בבית המשפחה

הלשון — מלחמה על שפה.

מקום המגורים — העיר העתיקה.

טובת הכלל מול טובת הפרט.

מלחמת חורמה על רעיון וכו'.

מגישה שלישית

כיון שבפגישה השנייה היעלתה ונידונה בחריפות הנקודה של יחסי האב והבן במשפחת בן-יהודה וכיוון שראינו צורך לעמוד על מוטיב הגיבור הלוחם למען הכלל ולאמץ ידיו הגשנו לתלמידים, לקבוצות או לאוגות, דף-עבודה בנוסח הבא (בערך). העלייתם בשיחה את הנקודה של היחסים המתוחים בין האב לבנו, לא תמיד מצאתם הצדקה לדרך פעילותו של האב. הבה נראה מה היה קורה אילו האב אליעזר בן-יהודה לא היה עומד על עקרונותיו, אילו היה מוותר או נסוג מדרכו, אילו היה מפסיק את מלחמתו למען השפה העברית. השלימו את המשפטים הבאים בדרך זו של ויתור, נסיגה או הפסקה.

1. "נוכחתי כי כל התינוקות הפעוטים ורכים בגיל מבן-ציון מדברים כבר משפטים שלמים, ואילו בני אינו הוגה אף מלה אחת ברורה, לכן החלטתי..."
2. "רבני הישוב מתנגדים לעיתוני, בעיניהם אני כופר, מלאכת הוצאת העיתון קשה ומייגעת וכולה עלי, ההוצאות רבות והכנסות אין ובבית שורר רעב לכן עלי לנטוש..."
3. שמעתי את ילדי בוכים — "אמא תני לי לאכול, רק עוד קצת לחם", התינוקת מיללת ולרעייתי אין די חלב להנקה לכן עלי להפסיק..."

(ועוד משפטים שתנסח המורה עפ"י הנקודות שמצאו חן בעיני תלמידיה ואותם העלו בשיחה בכיתה).

לאחר שהשלימו את המשפטים, יקראו כמה מהם בקול ואז תוצג השאלה: "מה לדעתכם היה קורה אילו באמת היה אליעזר בן-יהודה מוותר על מלחמתו ולאט לאט נוטש את רעינו?" מטרת השאלה ודף-העבודה להביא לסיכום תוך כדי שיחה כי ללא אליעזר בן-יהודה ומשפחתו ודרך מלחמתם, לא היינו מגיעים לשפה עברית חיה. זוהי מלחמתם של הראשונים ולכבודם נערוך חגיגה, חגיגה לשפה העברית בשיתוף ההורים ודולה בן-יהודה.

מהלך המסיבה: — "חגיגת האותיות העבריות":
1. פתיחה:

- א. דברי תלמיד על מהלך העבודה על הספר.
- ב. קריאה או המחזת קטע מעניין.

-
1. לטעמי אין צורך בשלושה שיעורים לויחוד הספר ואפשר להסתפק בשנים.
  2. מסקנה זאת קיצונית ואיני מייעץ להוביל אליה, אי אפשר להוכיח כי כן פני הדברים, וגם לא רצוי להעמיד כך תהליך הסטורי. אפשר להסתפק בהזגשת ראשונותיו ותרומתו של א. בן-יהודה לתחיית השפה העברית. (העורך).

2. דולה בן־יהודה מספרת על המשפחה ומעלה זכרונות.
3. התחלקות לעבודה משותפת עם הורים בפינות שהוכנו מראש.

פינות העבודה :

- א. לפניכם השיר על אליעזר בן־יהודה — הוסיפו לו בית שיספר משהו מהספר או ידבר בשבחו של אליעזר או משפחתו.
- ב. לפניכם קטע משידור משחק כדורגל (בקטע שזורות מלים כגון: גול, קרן, אופסיד ועוד) הוכיחו למשפחת בן־יהודה כי כל המושגים הללו עוברתו ושדרו אותם בעברית מלאה.
- ג. לפניכם דפים של האקדמיה ללשון העברית, ספרו על מפעל זה כהמשך להנחלת הלשון העברית ותנו דוגמאות מתוך הדפים — במלל או בהמחזה.
- ד. נסחו מכתב תודה והוקרה למשפחת בן־יהודה על מפעל חייהם.
- ה. לפניכם קטע הלקוח מהספר, חברו לו המשך שידבר בשבח השפה העברית.
- ו. לפניכם מלים הלקוחות "משפת" הרפואה (מלים לועזיות) נסו להסביר מדוע במקצוע זה עדיין שולטות המלים הלועזיות (זוהי שפה בינ־לאומית של אנשי מקצוע מסויים שיש להבינה בכל קצווי תבל).
- ז. לפניכם מלים חדשות בשפה העברית נסו להשתמש בהן בשיחה או בהמחזה כדי שהמסובים יזהו משמעותן.
- ח. לדוגמא: קלטת (קסטטה בלעז).
המלים נלקחו מפינתו של אבשלום קור בגלי צה"ל.
הביאו רשימה של שמות משפחה שעוברתו.
- לדוגמא: שטיין — אבני; בוים — אילן; בוטבול — זמיר; יעקבשווילי — בן יעקב.
- ראיינו אנשים מהמסובים על שם משפחתם, אם עוברת שיספרו מדוע, אם לא — שינמקו.
- * הפעילות בקבוצה תימשך זמן קצר ולאחריו יתכנסו שוב התלמידים והוריהם וכל קבוצה תבצע את המטלה שלה.
- * סעיף זה יובא לפי ראות עיניו של המורה.
- נסיים בהגשת מתנה לבת המשפחה דולה בן־יהודה, מגילת קלף אשר הוכנה בידי התלמידים ובה מילות תודה והערכה למשפחת בן־יהודה שזיכתה אותנו בני העם העברי בשפה עברית.

צוות מורים בהנחיית שרה דגן